

KARIN BOYE

Författaren som ljög

Ur *Uppgörelser* (1934)

Man borde varna allmänheten för diktare.
Det går lögn i dikt lika lätt som det går mal i ylle.

Där satt de mittemot varandra, den gamla damen och han, vid hennes bokbelastade bord i hennes spartanska rum, och en betraktare skulle möjligen kunna säga, att de på något sätt hade en avlägsen likhet med varandra.

Inte till utseendet. Fröken Celius var sexti år, gråhårig, mager, med ett ansikte som helt och hållet var mejslat till ande. Det är möjligt, att hon hade varit vacker i sin ungdom – ingen skulle i alla fall kommit på den tanken att göra sig en så ovidkommande fråga: den skönhet, som fängslade en i Hilda Celius' ansikte, var inte en sådan som håller på att försvinna, utan en sådan som långsamt hade vuxit fram genom åren och alltjämt fortsatte att långsamt växa. Den smala och ändå blida munnen såg ut att sakta ha förtunnats till något okroppsligt, ojordiskt, omspunnen av ett alltid närvarande invärtes leende, som från återskenet av en rad hemliga och lysande segrar.

PDF från Litteraturbankens sidor om Shared Reading:
<https://lb.se/bibliotekariesidor/shared-reading/>

Texten är hämtad ur *Uppgörelser* (1934):
<https://lb.se/f/BoyeK/t/Uppgorelser/sida/175/etext>

Förklaringen var inte långt borta: lutade mot stolen bredvid stod hennes kryckor, som varit hennes ständiga följeslagare alltifrån hennes nionde år. Avskuren från allt som unga människor annars har att drömma om hade hon tidigt blivit medveten om sina villkor: att för henne fanns bara en väg, en enda väg till att avtvinga livet lycka – andens. Hon hade inget val, och inget störde henne, då böckerna öppnade sitt vida herradöme med rikare liv än de flesta får i första hand. Att deras tröst hade blivit henne nog och mer än nog kunde man läsa ut ur hennes lyckliga inre leende.

Bredvid henne verkade Finn Homan, författaren, i högsta grad obetydlig. En man på några och tretti, liten, spinkig och avgjort ful, en smula nervös i rörelserna, en smula tafatt och inte så lite blyg. Det mest välbildade och på samma gång mest komprometterande i hans utseende var munnen – vilket intryck man än fick av den, översinnlig kunde den sist av allt kallas. Och ändå var det just i ett svårbestämbart drag kring munnen, som man kunde ha spårat en avlägsen likhet med Hilda Celius. Kanske när han smålog – kanske också när mungiporna i en viss bitter resignation krökte sig neråt. Något sådant som: en börda är buren, ur tyngden är en lätthet vunnen.

– Jag är så glad att ni kom, sade den gamla damen. Jag måste få tacka er för er sista roman.

Det låg en så uppriktig värme i rösten, att man inte kunde tvivla på hennes allvar. Finn Homan sade ingenting, men såg i sin tur tacksam ut. Personligt

tack från en läsare gjorde honom alltid större glädje än kritikernas beröm. Så mycket mer när det kom från en människa som Hilda Celius.

– Det är särskilt ett kapitel, som jag tycker så förfärligt mycket om, fortsatte hon. Det är när hustrun, Elsa, upptäcker, att hon skulle hållit av sin döde man lika mycket trots hans fula handling – det där att han förfalskade sin väns namn. När hon upptäcker, att kärleken inte ställer villkor – den kan överse med allt, se tvärsigenom allt och hålla av själva människan sådan hon är med alla brister ... Se det tycker jag om.

Han nickade ivrigt.

– Ja, det är kärnan i boken. Det är själva upplevelsen bakom. Allt det andra är ju bara staffage, och ganska misslyckat till på köpet.

Under tiden tänkte han:

Kvadratrotten som jag har dragit ur det levande. Så abstraherat, så förvandlat! Staffage, ja! I själva verket stämmer ju ingenting av de yttre händelserna med det faktiska underlaget. Lil, min Lil blev hustruns döde man i stället för min trolösa älskade ... En förfalskad namnteckning i stället för att hon sålde sig åt en rik man ... Ändå är det ju detsamma. Huvudsumman är densamma.

Som en kvävande tyngd föll minnet över honom av en het dag på ett utvårdshus mellan dammiga sommarmörka löv. Med armbågarna stödda mot det runda vitmålade järnbordet satt Hallin och berättade historien för honom, Lils historia. Hallin hade bättre reda på den än han själv. Hon hade sålt

sig till Tennes, bankmannen med trehundra tusen om året – hela tiden under sitt förhållande till Homan hade hon sålt sig, och nu på allvar: då hon lämnade honom, den fattige skriftställaren, var det för att hålla sig i Tennes' närhet, han hade ju en villa utanför Göteborg.

Om han bara hade kunnat svara: Det är lögn! – så hade det varit skönt. Då hade han sluppit denna kvava dova bitterhet utan läcka, som tätnade omkring honom som ett orörligt moln av damm och sot. Men han kunde inte. Han visste, att det var sant. I själva verket förvånade det honom inte ens. Det var som om han hade vetat det hela tiden. Han hade vetat det hela tiden, men i ett slags känsla av lojalitet mot Lil hade han aldrig ens släppt det över medvetandets tröskel.

Först när hon lämnade honom, hade aningen dykt upp i det medvetna. De skäl hon kom med var alltför litet trovärdiga. Att hon inte hade samvete att leva i en fri förbindelse – nej, han tvivlade på hennes uppriktighet, förut hade hon inte haft några betänkligheter, och ingen hade misstänkt något. Gifta sig kunde de inte, för då skulle hon inte fått behålla sin plats, och han kunde inte försörja henne än. Ännu mindre förse henne med bil och pälsar naturligtvis. Ekonomisk impotens. Skam och vanära.

Och ändå hade hon älskat honom. Annars skulle hon inte knutit den förbindelsen med en fattig man. Och ännu i denna stund ville han kyssa hennes hand och tacka ...

Egentligen borde han ju anat det förr. Inte en gång, utan vid upprepade tillfällen hade hon återkommit till ett ämne, som var honom vidrigt – koketterat med det, lekt med det –: ”Fattiga flickor borde naturligtvis ändå sälja sig – tycker du det är så förfärligt, käraste?” Han hade brusat upp och betygat sitt äckel över bara tanken. Då hade hon tystnat, och det hade väl egentligen varit de enda misshälligheter som förekommit mellan dem.

Men Hallin lutade sig närmare fram över det runda bordet och sade:

”Jag hade ett intryck av att det låg något sjukligt bakom, någon fix idé. Som om hon till varje pris ville göra rätt för sig. Om jag ska bekänna för dig: jag gav henne en gång en parfymflaska – herregud, när jag har dem nästan gratis och hon bodde hos min halvsyster och jag visste att det var hennes födelsedag – och jag kan försäkra dig, att hon var färdig att betala mig på samma sätt – först blev jag indignerad, men så tänkte jag: det här är något galet, jag måste tala med Finn. Men så gjorde jag det ändå inte, jag tänkte det kunde ställa till onödigt trassel, och ingen olycka var ju skedd. Det här med Tennes visste jag inte då. – Du tycker väl det är löjligt, men jag tyckte uppriktigt synd om flickan. Jag hade ett intryck av att hon led på något sätt. Hon skulle kanske behöva någon att bikta sig för, tänkte jag, märkvärdigt, hon har ju Finn. Sedan begrep jag, att till dig kunde hon ju minst av allt gå med *de* bekymmerna ...”

Nej, det skulle bara ha fattats, hade han då tänkt.

Fröken Celius' röst klöv hans minnen.

– Jag är nämligen nog gammaldags att tro på den osjälviska kärleken, sade hon.

Åter nickade han ivrigt instämmande, medan hans minnen fick ny kraft av hennes ord.

Den kvällen, då han insåg, att all hans sårade fåfänga hade varit en övergående impuls, att han ingenting annat begärde än stå vid hennes sida – trots smärta, trots förödmjukelse, trots otrohet. Samtidigt som han förstod, att han själv hade skrämt bort henne från den bekännelsen som hon själv djupast inne törstade efter och som fullbordad skulle fogat dem fastare samman, om han bara hade stigit ner från sitt höga domarsäte och sökt förstå – glömt sina egna hedersbegrepp och bara sökt förstå henne sådan hon faktiskt var, av alldeles bestämda orsaker var – för att kanske, kanske, kanske kunna hjälpa henne över något som väl ibland tycktes henne själv som en förnedring och alldeles säkert som en splittring ... Men den kvällen, då han för sent upptäckte, att han skulle förmått att göra allt detta och mer för Lil, den hade blivit en gränssten i hans liv. I hans inre liv. Ty i det yttre hade den bara kommit att bilda kärnan i en för övrigt ganska svag roman; det fanns till och med kritiker som påstod, att alltihop bara var en filosofisk spekulation och ett räkneexempel.

När därför fröken Celius sade: Jag tror på den osjälviska kärleken – nickade han, och han kände,

hur han höll på att få tårar i ögonen. Ja! Det hade unnats honom att uppleva något som snuddade vid det absoluta. Han kände sig liten på ett tillitsfullt sätt inför den varma vågen som burit honom, han visste, att den kom ur hav som han aldrig kunde loda, ur ett kärlekens hav i osynliga djup. Och på samma gång var han tacksamt stolt över att åtminstone ha fått ge gåvan vidare och dela sin upplevelse med andra, när han skrev en bok om den. Och över att dessa andra syntes förstå honom.

– Ni gör mig så glad, fröken Celius, sade han, det är ju just vad jag har velat säga med min bok. Det finns ett tillstånd, jag vet, att det finns ett tillstånd, där man har vuxit ut över det egna jaget och funnit ett Du.

– Därför har ni också kunnat hålla er så helt på det andliga planet, sade fröken Celius, och hennes drag blev en nyans strängare; och det är något som gläder mig alldeles särskilt. Det finns inte ett ord om den fysiska sidan av kärleken i er bok. Det var så välgörande, vet ni.

Finn Homan gjorde en undvikande rörelse, som uttryckte en aning av förlägenhet.

– Jag har helt enkelt förutsatt, att den saken var i sin ordning. Det kanske inte är så ofta den är det.

Hon fortsatte, allvarligt, utan pryderi men med en märkbar underton av ovilja:

– Det talas så mycket om den fysiska sidan av kärleken nuförtiden. Mycket för mycket, tycker jag. Man blir så trött på det. I varenda bok finns det mer

eller mindre "realistiska" kärleksscener – som om det andliga vore mindre verkligt, mindre "realistiskt" än kroppen. Det kroppsliga förhållandet mellan man och kvinna är verkligen så ordentligt uttröskat vid det här laget, där finns inte något nytt att utvinna längre, anser jag. Ja, missförstå mig inte, jag menar inte att kroppens liv i sig självt behöver vara något lågt eller orent, då det är uttryck för anden – då blir det just vad det ska vara, uttryck för något högre och ingenting vidare. Jag menar bara, att lösslitet, för sig, är det en sak som man inte borde göra så mycket väsen av, det är helt enkelt inte intressant. Det blir äckligt i längden. Och det är kanske allra mest därför jag tycker så mycket om ert sätt att se på kärleken.

Jaså därför!

Redan vid hennes första ord gav sig en svag ångest tillkänna hos Finn Homan. Uppfattades hans roman som en stridsskrift mot sinnena? Det hade då inte varit hans mening precis. Han som ...

En röd sky svepte förbi hans ögon. För honom, den fule och blyge mannen, som avskydde köpt kärlek men hade så små utsikter i den erotiska tävlingskampen, hade det obönhörliga kravet hos hans sinnen varit ett ständigt nytt martyrium. Såg han tillbaka på sitt liv, tyckte han att det mest bestod av dova förnedringstider, då en ofrivillig avhållsamhet hade gjort honom överkänslig och viljelös, sömlös och arbetsoduglig och kommit hans fantasi att ta monomana former, hur han än bet ihop tänderna och kämpade emot. Och som korta

vapenstillestånd: heta, levande, lyckliga tider. Lil hade överskyggt honom med en sådan lyckans och styrkans tid. Ännu var hans händer och hans ögon fulla av hennes härlighet, av de späda runda skuldrorna, de flickaktiga brösten som liknade rädda fåglar, hela det spända smidiga linjespelet kring en pärlskimrande lenhet som var hans. Och ännu visste han, att i samma ögonblick han på nytt finge mätta sig av hennes unga ljuvlighet skulle han bli stark som en gud, lyfta henne och bära henne, hjälpa henne igenom allt svårt, bara hon ville tillåta det.

Det var inte lönt att neka till den saken: detta föraktade sinnliga hade varit grunden till deras lycka och grunden till hans översvinnliga upplevelse av villkorlös beskyddande ömhet. Vad hade de båda haft för andlig gemenskap att bygga på? Så gott som ingen. Men de kunde kanske byggt upp en åt sig så småningom. De sekunder, då sinnen extas hade slungat dem genom vit eld, de hade fött hans bottenlösa ömhet och fullkomnat den. De var begynnelsens och skapelsens stora mysterium, inte bara ett uttryck för något värdefullare och högre, men urgrunden själv och urkälla till ting som var genomskinligare än himlen.

Det stora felet var bara, att så hade Lil tydligen inte känt det. Hos henne hade den vita elden inte varit förtärande nog att föda henne på nytt. Om han hade kunnat få henne därhän ... Om han hade kunnat släcka hennes sinnens innersta och knappt medvetna hunger, skulle den inte då ha genomgått förvandlingen och uppstått som kärlek ...

Han fäste blicken vid fröken Celius' allvarliga ansikte. Hon hade nyss slutat tala, och under den halva minut som gått sedan dess hade allt detta blivit klart för honom. Och han ryggade tillbaka för klyftan som blivit synlig. Han hade ingen möjlighet att meddela henne sin upptäckt. Hur skulle hon kunna förstå honom? Hon skulle uppfatta hans bekännelse som cyniskt lättsinne.

– Jag är rädd att min bok är alldeles fel, mumlade han förvirrad. Man borde kanske alltid skriva precis så som det var i stället för att göra om det. Man vågar bara inte. Man är feg.

– Å, sade Hilda Celius, på samma gång besviknen och tröstande, vet ni, jag tycker ni kan vara glad, när ni ser, att ni verkligen har givit människor någonting med det ni skriver. Varför behöver det vara just vad ni menade?

– Men inte raka motsatsen! viskade Finn Homan och skakade ångerfullt på huvudet.

– Att det ska vara så svårt att komma åt sanningen! brast han ut i plågad ton. Att den ska ha så många sidor som man inte tänker på! Eller är en diktare nödvändigt patologisk lögnare?

Och sedan nedslaget och bittert som en överbevisad brottsling:

– Man borde varna allmänheten för att tro på diktare. Det går lögn i dikt lika lätt som det går mal i ylle.